

Su pavasario švente –

šv. Velykomis!

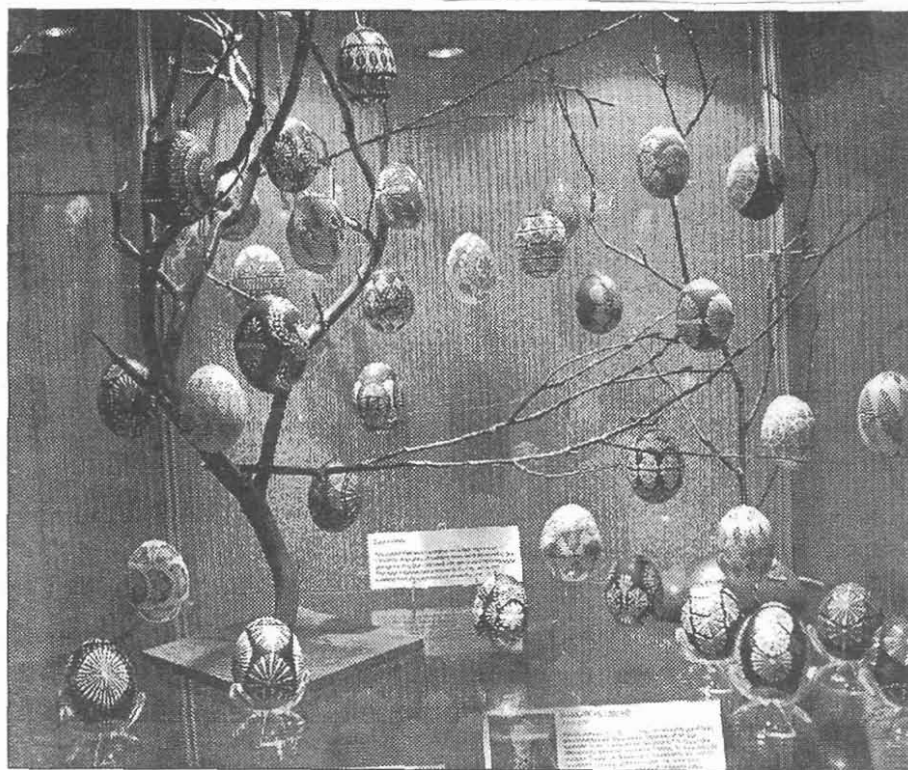
Nuoširdžiai sveikinu Jus su šv. Velykomis – gamtos atbudimo, pavasario džiaugsmo ir linksmybių švente. Senovės lietuviams tai buvo didžioji pavasario šventė, kuri dabar atitinka krikščionių Velykų laiką. Ji kilnojama – švenčiama pirmąjį mėnulio pilnaties sekmadienį po pavasario lygiadienio. Velykų pavadinimas kilęs iš žodžio „vėlės“. Seniau buvo tradicija tą dieną lankyti mirusiųjų kapus, nunešti jiems maisto – kiaušinių. Mūsų protėviai tikėdavo, kad mirusiųjų vėlės išlenda su atgimstančia gamta ir pasitraukia po pirmojo Perkūno. Atėjus krikščionybei, ši šventė sutapatinta su Kristaus Prisikėlimu.

Velykų bažnytinės apeigos, prasideda didžiosios savaitės viduryje. Sudedamoji dalis – Didysis pasninkas (nuo didžiojo trečiadienio iki Velykų).

Didįjį ketvirtadienį nutyla (užsigavi) net bažnyčių vargonai. Tai tęsiasi iki šeštadienio. Tą dieną sargyboje prie Kristaus karsto budi jaunimas.

Didįjį šeštadienį pagal tradiciją bažnyčioje šventinamas vanduo ir šventoriuje iš senų kryžių ir medinių dievukų sukuriamas šventas laužas. Jo ugnis pašventinama. Žmonės (dažniausiai jaunimas) pasiima laužo ugnelės ir nešasi namo, kad ja įžiebtų savo namų židinio ugnį. Skolintis Velykų ugnies nepriimta, nes tikima, kad tokia ugnimi užkūręs židinį, gali namus sudeginti. Iš bažnyčios parsinešama ir šventinto vandens, kuriuo pašlakstomi (pakrapijami) visi namiškiai, sodyba ir jos pastatai.

Šeštadienio vakarą visi gerai nusiprausia, pasipuošia ir vėl skuba į bažnyčią – „ant mišparų ir Prisikėlimo“. Meldžiamasi iki pat paryčių.

Ramutės Plioplytės margučių rinkinys Balzeko lietuvių kultūros muziejuje.

Laimos Apanavičienės nuotr.

DIRAUGAS

THE LITHUANIAN WORLD-WIDE DAILY

KETVIRTADIENIS - THURSDAY, BALANDŽIO - APRIL 9, 2009 • Vol. C Nr. 67

Kaina 75 c.

Sulaukus sekmadienio ryto, apie bažnyčią eina Prisikėlimo procesija. Parėjusieji iš bažnyčios namo, pasveikina su šventėmis namiškius ir kartu su visa šeima sėda už šventinio stalo. Pirmąją Velykų dieną į svečius, jei nėra pakviesti, niekas nevaikšto. Di-

džiosios linksmybės, pramogos prasideda antrąją Velykų dieną.

Velykos neįsivaizduojamos be margučių. Kiaušinių marginimas gali būti ne tik darbas, bet ir malonus poilsis. Tereikia dažų, gabalėlio vaško ir truputėlio fantazijos. Lietuvoje, kaip ir daugelyje pasaulio tautų, margučiai buvo gyvybės, gėrio, derlingumo, gamtos pabudimo simboliai. Tai vieni trapiusių liaudies meno dirbinių. Ankstyviausi margučių pavyzdžiai išliko tik iš XIX a. pabaigos, tačiau jų raštai sutinkami pirmykštės bendruomenės laikotarpio keramikoje, papuošaluose.

Margučių menas – labai įdomi taikomosios dailės šaka, glaudžiai susijusi su kulto apeigomis. Margutis krikščionių siejamas su Velykų, Atvelykio ir kitomis pavasario šventėmis – Jurginėmis, Sekminėmis. Margučiais ne tik puošiamas švenčių stalas, jie dovanojami svečiams ir artimiesiems, dažniausiai vaikams. Margučiais keičiamasi, jie daužiami, ritinėjami.

Kiaušinių dažymo ir keitimosi paprotys – daug senesnis už krikščionybę. Beveik visose senojo pasaulio tautose esama margučių puošimo tradicijos. Margutis, kaip ir apskritai kiaušinis, buvo laikomas gyvybės pradžios simboliu, pavasario atgimimo, džiaugsmo ir gėrio ženklu. Apie margutį kalbama senuose sanskrito raštuose, juos mini ir Martynas Mažvydas.

Lietuvos muziejai turi tris nedideles margučių kolekcijas, siekiančias XIX amžių. Tai T. Daugirdo rinkinys Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje, B. Buračo kolekcija Vytauto Didžiojo karo muziejuje ir Lietuvių mokslo draugijos rinkinys Lietuvos nacionaliniame muziejuje. Net ir gyvendami JAV mes galime pasigrožėti meniškai sukurtais margučiais. Apsilankę Balzeko lietuvių kultūros muziejuje Čikagoje galėsite pamatyti a. a. lietuvių menininkų Uršulės Astras ir Ramutės Plioplytės nuostabias margučių

rinkinys.

Iki XX a. pradžios margučiai buvo dažomi augaliniais dažais: svogūnų lukštais (šis dažymo būdas populiarus ir mūsų laikais), beržų lapais, šieno pakratais, ažuolo ar juodalksnio žievėmis ir pan. Šiais laikais naudojami ir įvairūs sintetiniai dažai.

Margučiai puošiami dviem būdais: 1. išskutinėjant raštus adata, skustuvu arba peiliuku viena spalva dažytų kiaušinių paviršiuose. Puošiant margutį skutinėjimo būdu, raštas dažniausiai smulkus, azūrinis, linijos – grafiškos, kampuotos. Kartais tie raštai išplėtojami ir tampa puikiu grafišku marginiu, tiesiog grafikos kūrinium; 2. išrašant raštus ant kiaušinio karštu vašku, naudojant pagaliuką arba smeigtuką. Raštas dengiamas vašku, paskui kiaušinis nudažomas. Norint gauti įvairiaspalvį raštą, paviršius keletą kartų dengiamas vašku ir dedamas į dažus, pradedant šviesiausia ir baigiant tamsiausia spalva.

Vašku kiaušinius dažniausiai išrašydavo moterys, o skutinėdavo vyrai.

Labai dažna marginimo technika – batika, tam didelių įgūdžių nereikia. Imama svogūnų lukštų, petražolių lapelių, kaspinėlių ir pan. Jais apdėliotas kiaušinis suvyniojamas į skudurėlį, apvyniojamas siūlais ir verdamas dažuose.

Naujausi, liaudiškų tradicijų neturintys margučių puošimo būdai – spalvinimas specialiais, labai intensyvių tonų lakais, lipdukų klijavimas.

Margučių raštą sunku apibrėžti, nes kiekvieno juos kuriančio asmens skonis, margučių rašto ir jo išdėstymo meninis suvokimas – individualus ir įvairus. Kompozicijai reikšmės turi ir kiaušinio forma.

Raštai sudaromi iš taškų ir į vieną galą plonėjančių brūkšnelių, primenančių pailgą lašą. Iš šių dviejų elementų dėliojami įvairiausi raštai. Raštai į kompozicijas jungiami taškais ir vingeliais. Net menkas rašto elementų pergrupavimas gali pakeisti visą kompoziciją, todėl sunku rasti net ir du vienodo rašto margučius. Ypač populiarūs iš brūkšnių išrašyti saulutes primenantys raštai. Vis dėlto esama specifinių, tik margučiams būdingų raštų.

Portretai, peizažai, tautiniai ženklai, krikščioniškosios ikonografijos atributai tradicinio margučio puošybai nebūdingi.

Sakoma, kad ilgiausiai išvirtą kiaušinį galima laikyti tris dienas, todėl ir margučių negalima pradėti ruošti daug anksčiau. Tad perskaite šį puslapį, kibkite į darbą – kartu su tėveliais pradėkite marginti kiaušinius šv. Velykom. Tikiuosi, kad šis darbas Jums suteiks daug malonumo.

Redaktorė

